

שיעורי ליל שבת

שיעור מזרינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 219 – תשפ"ב

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

האם יש איסור 'בל תאחר' במזמין אורחים עניים לסעודת שבת ומאחר את הסעודה?

מה שמגיע לאדם הוא יקבל בכל מקרה

סיפר אחד האברכים מחשובי קהילתנו שהוא עומד לחתן את בתו בקרוב, וטלפן אליו חבירו הקרוב ואמר שיש רופא שינים עמיד בגבעת שמואל שעומד לחתן את בתו בכ"ז אלול ומחפש אברך תלמיד חכם שמחתן גם הוא באותו היום כדי להשתתף עמו בשמחתו ולהעניק לו סכום נכבד להוצאות החתונה, והציע אותו חבר שאולי יקבע את החתונה ביום זה כדי להפחית מעליו את עול הוצאות החתונה.

ולאחר שחשב על הדברים טלפן האברך לחבירו ואמרו לו שהוא דוחה את ההצעה ומודה לו על כך כיון שחושש הוא שיגרם בכך ביטול עבודת התשובה בימי הסליחות לבחורים שיחזרו מאוחר מהחתונה ואף יופרע עבודת התשובה שלו ומשפחתו.

ואמר לאותו חבר את המשל הנפלא של הבן איש חי על יהודי שעבר ליד בית שכנתו האלמנה שהיתה עשירה גדולה וראה שהדלת פתוחה ואין קול בבית, וכשנכנס לשם מצא את הכספות פתוחות ובתוכן מליוני רובלים, וחשב לעצמו שהרי אף אחד לא רואה, ואם יטול סכום נכבד לנישואי ילדיו האלמנה לא תנזק מכך שהרי שווי הרכוש שלה הוא עצום והוא לעומת זאת יזכה לחתן את ילדיו בנחת ובכבוד, וממחשבה למעשה נטל סכום נכבד של כסף ועמד לצאת מפתח הבית, אלא שבועמדו על מפתן הכניסה אמר בליבו עלי להודות לה' על ההזדמנות שהוא נתן לי לחתן את ילדי בכבוד, אולם מיד חדרה בו ההכרה דאם הבורא החליט לתת לו את הכסף הזה וכי אין לו אפשרות ליתן לו אותו בדרך של היתר ולא של איסור.

והמשיך האברך ואמר לחבירו, קיבלתי את הטלפון הזה כיון שמשמים רוצים לסייע לי, ובטח משמים יכולים לסייע לי אף בלא שאפגע בעבודת התשובה וימי הסליחות.

והנה זה פלא לאחר כמה ימים צלצל חבירו של אותו אברך ואמר לו שהרופא התרגש מאוד מהדברים ואמר שהוא החליט בכל אופן להשתתף עמו בהוצאות החתונה והוא יפקיד בחשבון הבנק שלו כסף להוצאות החתונה, ולאחר כמה ימים כשבדק האברך בחשבון הבנק מצא שהופקדו לו חמש עשרה אלף שקלים להוצאות החתונה בצירוף ברכות ואיחולים.

בספר 'דבר אברהם' (ח"ב סי' ב) כתב ששמע בשם הסבא קדישא החפץ חיים שהמארח עני לסעודת שבת צריך למהר לסעוד מיד בבואו מבית הכנסת משום שמבואר בר"ה (ו ע"א) 'בפיך זו צדקה אמר רבא צדקה מחוייב עליה לאלתר בבל תאחר מ"ט דהא קיימי עניים', והיינו דאע"ג שהמתחייב להביא קרבן עובר בבל תאחר רק לאחר ג' רגלים אבל המתחייב להביא צדקה עובר בבל תאחר מיד כיון שיש עניים בעיר, וא"כ ה"נ לגבי סעודת שבת כיון שהזמין אורח עני הרי הוא מחויב לסועדו וכשהוא לפניו ואינו מאכילו עובר בבל תאחר.

וצ"ע דבמ"ב (סי' רעא ס"ק א) כתב שבלייל שבת בחוזרו מבית הכנסת אם אינו תאב לאכול יכול להמתין מלקדש עד שיערב, והוסיף דמ"מ נראה דהיכא שיש בזה משום שלום בית או שיש לו משרתים בביתו או שאר אורחים ובפרט אורח עני לא יאחר בכל גווי דכיון שהם מוטלים עליו לא יוכל לעכבם כדי שהוא יקיים מצוה מן המובחר.

ומשמע דאף שהזהיר בזה שלא לאחר לא הזהיר אלא משום התחשבות בזולת ומידות טובות אבל לא משום 'בל תאחר' כמו שהביא משמו בדבר אברהם הנ"ל.

ובאמת שבדבר אברהם שם העיר ע"כ, דהמזמין עני לסעודת שבת מזמינו לסעוד בזמן שרגיל המארח לסעוד ודעתו היא שבשעה שיאכל גם העני יאכל עמו, וא"כ הוי כקבע זמן לצדקה שכל עוד שלא הגיע הזמן אין עובר בבל תאחר.

ואמנם במ"ב עצמו מצינו דאף איסור 'בל תאחר' יש בזה, דבשער הציון בהלכ' סוכה (סי' תרלט ס"ק סז) כתב דבירדו גשמים בלייל ראשון של סוכות אף שיש לו להמתין עד חצות כדי שיוכל לדעת כל השיטות לאכול

בסוכה בברכה, מכל מקום אם הזמין אצלו אורחים עניים אם יעכבם מלאכול **איסורא נמי איכא משום בל תאחר כמבואר בר"ה**, ומבואר מדברי השעה"צ דאף איסור יש בזה ודלא כמבואר במ"ב הנ"ל אלא כמו שהביא הדבר אברהם בשמו, וסותרים דברי המ"ב אהדדי.

ולכאוף החילוק הוא פשוט דבהלכות שבת כיון שכונתו היתה שיאכל העני יחד עמו הוי כקובע זמן לצדקה שאינו עובר בבל תאחר קודם שהגיע הזמן, ולכך לא כתב המ"ב בכה"ג שיש בזה משום 'בל תאחר' אלא משום התחשבות בזולת ומידות טובות בלבד, אבל בהלכ' סוכה שבאמת לא היה בדעתו להתעכב מלסעוד אלא דמתוך שירדו גשמים רוצה להתעכב על כן מיד בבואו נחשב שהגיע הזמן ואם מעכב את אורחיו העניים עובר בבל תאחר.

אלא דעדיין ישנה סתירה בין השמועה שהביא הדבר אברהם משמו של הח"ח דאף בסעודת שבת איכא בל תאחר במעכב את אורחיו העניים לבין דברי המ"ב שבסעודת שבת אין לעכב רק מצד מידות טובות והתחשבות בזולת.

וכן קצת קשה לשון המ"ב שכתב בהלכ' שבת דיש לו להתחשב באורחיו ובפרט באורח עני, דמאי שנא אורח עני משאר האורחים הרי כולם רעבים ונחשבים כעניים לענין הסעודה, ויתכן שאורח עני רעב יותר דלא היה לו מה לאכול במשך היום כולו.

והנה כתב הר"ן בנדרים (ג ע"ב) דאע"ג שהאומר הרי עלי להביא קרבן עובר בבל תאחר רק לאחר ג' רגלים כמבואר בר"ה (שם), מ"מ האומר הרי עלי להביא קרבן מיד עובר בבל תאחר מיד, ובפירוש הרא"ש שם נחלק עליו וכתב שבכל גווי עובר בבל תאחר רק לאחר ג' רגלים.

וביאר בחידושי הגר"ט שם שנחלקו האם בל תאחר הוא 'שיעור איחור' או 'זמן' דהיינו שהרא"ש ס"ל שהוא 'שיעור איחור' והיינו שהזמן הוא מיד, אלא דאינו נחשב שאיחר את הזמן אלא לאחר ג' רגלים וכפי שמצינו בשאר שיעורים שבתורה.

והר"ן ס"ל שבל תאחר הוא 'זמן' והיינו שבבל תאחר קבעה התורה את זמנו של הקרבן בג' רגלים, וקודם ג' רגלים אין זה זמנו, ולכך דוקא אם לא קבע את הזמן ואמר הרי עלי בסתמא קבעה התורה את הזמן ועובר בבל תאחר לאחר ג' רגלים, אבל אם אמר הרי עלי להביא קרבן מיד א"כ הזמן הוא מיד ועובר מיד בבל תאחר, אבל לרא"ש שהוא 'שיעור איחור' אין חילוק בין אם אמר מיד או לאו, דבכל אופן הזמן הוא מיד ורק שיעור האיחור שנקבע עליו הוא לאחר ג' רגלים.

והקשו על דברי הגר"ט דא"כ לדעת הר"ן אמאי עובר על עשה מיד ברגל ראשון כמבואר בגמ' בר"ה שם שמיד שעבר עליו רגל ראשון עובר בעשה של 'ובאת שמה והבאת שמה', הרי עדיין לא הגיע הזמן כיון שזמנו הוא רק בג' רגלים, **ושאל כן הגר"ש ברמן זצ"ל את חמיו מרן הסטייפלער זיע"א, והשיב לו שבאמת מצד הנדר אינו מתחייב, אלא שיש דין אחר דאם התחייב להביא קרבן, הרגל מחייבו להביאו וכשאינו מביאו עובר בעשה.**

והקשה הגר"ש ברמן על תירוץ זה דבגמ' תמורה (יח ע"ב) מבואר שכשעובר רגל אחד עובר על עשה בכל יום ויום, ואם זהו מדין הרגל היה צריך לעבור רק בימי הרגל ולא בכל יום ויום.

ולכך נראה דאף לדעת הר"ן 'בל תאחר' הוא 'שיעור איחור' וכלשון הכתוב 'בל תאחר' שהוא מורה על איחור הזמן ולא על הזמן, אלא דישנם שני שלבים בזמן, יש 'תוך הזמן' ויש 'אחר הזמן', דכאשר אומר הרי עלי להביא קרבן מתחיל הזמן מאותו רגע שאומר כן ומן הראוי שיביא את הקרבן מיד כדין זריזין מקדימין למצוות, וכשמשתהה מלהביא הרי הוא **מעכב את הזמן** אבל עדיין הוא בתוך הזמן, ולאחר ג' רגלים נחשב **שמאחר את הזמן** והביא את הקרבן לאחר הזמן.

ומשל הדבר לאדם שעומד לטוס במטוס וקבעו שהזמן לעלות למטוס הוא בעשר וחצי וההמראה היא באחת עשרה, דאם מגיע לאחר עשר וחצי אף שאיחר 'לטיסה' עדיין הוא בתוך הזמן שיכול לטוס אלא שעכב את הזמן, אבל אם הגיע באחת עשרה הוא לא איחר 'לטיסה', אלא איחר 'את הטיסה'.

ולכך לדעת הר"ן אם אמר בסתמא 'הרי עלי להביא קרבן' מתחיל הזמן מיד, וכשמעכב מלהביאו **אמנם מעכב את הזמן ומחמת כן עובר בעשה** אבל כיון שעדיין הוא בתוך הזמן אין עובר בבל תאחר, וכשאיחר מלהביאו עד לאחר ג'

רגלים איחר 'את הזמן' ועובר בבל תאחר, אבל אם אמר 'הרי עלי להביא קרבן מיד', זמנו הוא רק מיד וכשמתעכב מלהביאו הרי זה נחשב כמי שאיחר 'את הזמן' ומתחייב בבל תאחר.

ולכך נמי בקרבן פסח או בצדקה כשיש עניים עובר מיד כיון שלפסח יש זמן והוא איחרו, וכן בצדקה כיון שיש עניים הזמן הוא מיד וכשמאחר הרי הוא מאחר 'את הזמן' ועובר מיד.

ולפי"ז נראה דבסעודת שבת מיד בבואו מבית הכנסת מתחיל הזמן ובדרך כלל עד חצי שעה עובר הזמן, ולכך בכל רגע ורגע שמעכב את הסעודה הרי הוא מעכב את הזמן אבל עדיין אין עובר בבל תאחר שהרי זהו עדיין בתוך הזמן, אבל לאחר כמחצית השעה עבר הזמן ועובר בבל תאחר.

ומשום כך כתב המ"ב שבלייל שבת בחוזרו מבית הכנסת עם אורחיו העניים יזהר מלהתעכב, והיינו דאף שעדיין אינו עובר בבל תאחר כיון שהוא בתוך הזמן מ"מ יזהר מלהתעכב כיון שכבר התחיל הזמן והרי הוא מעכב את הזמן, ולכך הדגיש 'ובפרט לאורח עני' משום שכבר מעכב את הזמן שבסופו יש את חומר האיסור של בל תאחר, אבל בסוכות כיון שהזמן הוא מיד שהרי אוכל מיד ורק שיבוש חיצוני של גשמים גורם לו להתעכב על כן אם משתהה ולא נותן לעניים לסעוד מיד הרי הוא מאחר את הזמן שחולף מיד ועובר בבל תאחר.

וממילא אין דברי הח"ח סותרים אהדדי, דהמ"ב בהל' שבת מדבר בבואו מבית הכנסת שעדיין הוא בתוך החצי שעה שאין בזה עדיין את האיסור של בל תאחר ולכך לא הזכיר שעובר בבל תאחר, אך במה שהביא הדבר אברהם בשמו הוא מזהיר כללית דיש עליו למהר ולסעוד דכיון שהזמן בלייל שבת הוא קצר אם יתעכב יעבור הזמן ובסופו יעבור על בל תאחר.

קנתה תכשיט מחנות מסוימת, וכשנשבר נתן בעלה בטעות את התכשיט לחנות סמוכה, האם חייבים בדמי התיקון?

נשאלתי באברך ששלח את רעייתו בערב חג השבועות לקנות תכשיט בעבורה לכבוד החג מחנות מסוימת ברחוב רבי עקיבא בב"ב, והלכה האשה וקנתה מחנות הסמוכה לה כסבורה שזוהי החנות המדוברת, ואחר החג נשבר התכשיט וביקשה האשה מבעלה שבחזרתו מהכולל יכניס את התכשיט לתיקון בחנות התכשיטים, והבעל שהיה סבור שהתכשיט נקנה בחנות שדובר עליה הלך לאותה החנות ונתן אותו למוכרת חדשה שהיתה באותה עת בחנות ואמר לה שהוא מבקש לתקנו במסגרת האחריות.

אלא שלאחר כמה ימים כשבא לבקש את התכשיט קיבלה את פניו בעלת החנות ואמרה לו שהיא מבקשת תשלום מלא בעבור התיקון, וכשטען לה שהתכשיט נקנה כאן אמרה שאיננה מכירה תכשיט כזה ולראיה הראתה לו שכבר כששלחה את התכשיט לתיקון רשמה עליו מסמך שכנראה אינו נקנה בחנות זו.

ועד מהרה התבררה הטעות שהתכשיט אכן נקנה בחנות סמוכה, ולטענתו שלא היו צריכים לשלוח את התכשיט לתיקון אחר שהיו סבורים שהתכשיט אינו שלהם טענה בעלת החנות שבכל אופן לא יכל לתקן זאת בחינם בחנות הסמוכה כיון שדוקא בחנות שלהם שנחשבת ליוקרתית יש אחריות על התכשיטים אבל החנות הזולה הסמוכה כלל לא נותנת אחריות על תכשיטיה, ואולם הוא המשיך וטען לעומתה שכלל לא היה מתקן במחיר כזה כיון שעלות התיקון היא כמחצית מעלות התכשיט.

ולכאוף נראה שהיות וחנות התכשיטים לא היתה צריכה לשלוח את התכשיט לתיקון מאחר שהתכשיט לא נקנה בחנותם על כן אין כאן התחייבות לתשלום מצד הקונה, וכל הנידון הוא האם יש כאן חיוב מצד הנהגה, ולכך אם בחנות הסמוכה הוא היה מקבל את התיקון חינם אין כאן חיוב הנהגה כלל ופטור, אבל כיון שבחנות הסמוכה הוא גם היה משלם בעבור התיקון אזי לכאוף עליו לשלם כמו שהיה מסכים לשלם בעבור התיקון שהרי הנהגה משלם דמי שעורים בזול וכאן לא היה מוכן לשלם את מלוא דמי התיקון אלא בערך רבע מעלות התכשיט.

אולם שאלתי לידידי הגר"י ריסנר שליט"א דיין בביה"ד בני ברק ואמר שכיון שדמי התיקון שדורשת החנות הם דמי תיקון סבירים שלוקחים על כך בכל מקום והוא לא היה מוכן לשלם כן כלל כיון שזהו כמחצית מדמי התכשיט נמצא א"כ שהיה משליך את התכשיט לאשפה שהרי אין שימוש בתכשיט מקולקל, ועל כן אין הוא יכול לאחוז את החבל משני קצוותיו ועליו להחליט האם לשלם את מלוא דמי התיקון או להשאיר אותו בחנות שהרי בלא התיקון אין לו בו שימוש כלל.

מהיכן שמעינן שאם יכל לקבל בחינם אינו נחשב כנהנה

והנה בעיקר הדין יש לעיין דאף שחויב נהנה הוא לפי מה שהיה מוכן לשלם, אולם מנא ליה שבמקום שבעצם היה מוכן לשלם על כך אלא שהיה יכול לקבל את הדבר בחינם ממקום אחר דג"כ אינו נחשב כנהנה.

אמנם מצינו כן בדברי הפוסקים, דבחזו"א (ב"ק סי' טז אות כא) מביא את דברי השיטה מקובצת בשם הרמ"ה שאם לא ידעו הבנים שהיא גזולה בשעה שהאכילן האב, הבנים פטורין אפילו לפני יאוש, וביאר החזו"א שהטעם הוא דכיון שהם סבורין דשל אביהם היא הרי הם אנוסים ואינם חייבים אלא מדין נהנה וכיון שאביהן מפרנסן לא נהנו כלום דבלא"ה היה מפרנסן.

דין תורה בענין הדר בחצר חבירו שלא ברשות

ובענין הזה סיפר לי הרב רייסנר שהיה אצלם בבית דין דין תורה בזוג ששכר דירה לשלוש שנים, ואחר שלוש שנים התבקשו לעזוב את הדירה לפי החוזה, אך הם המשיכו לגור בה תקופה ארוכה והתברר שבתום שלוש השנים התגרש הזוג ונשארו לגור עם הילדים בבית עם כל הציוד באופן זה שהבעל היה מתגורר עם הילדים חצי שבוע והאשה חצי שבוע, וכשהתבקשה האשה לשלם אמרה שהבעל ישלם, וכשפנו לבעל אמר שיפנו לאשה.

ופסק בית הדין דכיון שכל הדיון כאן הוא מדין נהנה כדין הדר בחצר חבירו שלא ברשות על כן לא נהנתה כאן האשה כלל כיון שהאיש מחויב לשלם דמי 'מדור' לאשה, ועל כן נחשב שהאשה גרה אצל הבעל במה שממילא היה מחוייב לה ומחוייב הבעל במלוא דמי השכירות.

נר זכרון

המחשב אינו למדן

שאלו את מרן הגר"ח זיע"א היכן כתוב שנבוכדנצר שמלך על כל העולם היה בגובה טפח, ואמר שזה כתוב במדרש, וכשאמרו לו שחיפשו במחשב ולא מצאו, אמר שהם חיפשו לפי המילה 'טפח' ולכן לא מצאו, אבל בארמית טפח הוא 'פושכא' ובלשון הזה הוא נמצא בחז"ל, ואכן נמצא הדבר בילקוט שמעוני (דניאל סי' תתרס"ב) שנבוכדנצר היה בגובה פושכא, והתבטא מרן שזה סימן שהמחשב אינו למדן...

וכמו כן שאלו את מרן, כמה פעמים מוזכר משה רבינו בתורה והשיב 611 וכשאמרו לו שהמחשב מצא 614 הפטיר כלאחר יד שבטח המחשב חישב גם את הפסוקים 'ואם ימעט הבית מהיות משה', וכן 'שמוט כל בעל משה' ידו וכן הפסוק 'משה עד שלמה', שאינם קשורים למשה רבינו. (מצבת חיים)

בית הוראה שייכון ה' ע"י מורי הוראה מובהקים - פתוח כל יום בין השעות 2:00 עד 2:30 בצהריים

03 - 5799884